

CONSIDERAȚII ISTORICE ÎN LUMINA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DE LA HORIA (JUD. TULCEA) 1971*

VICTOR-HENRICH BAUMANN

Cei care cunosc nordul Dobrogei și au colindat teritoriul cuprins în trapezul natural format de riul Telița la nord-nord-est și Taița la sud-sud-vest, izvorite din dealurile Niculițelului și Măcinului pentru a se vărsa în lacul Babadag, sînt impresionați de mulțimea vestigiilor istorice cuprinse într-un perimetru relativ restrîns.¹⁾

Atrag atenția șirurile de movile care, prin precizia orientării ca și prin brusca lor întrerupere în dreptul unui loc sau al altuia, plasează diferite obiective istorice, necercetate încă, indicînd totodată și drumurile care le uneau în antichitate. Un șir de movile apare la sud-vest de satul Cataloi îndreptîndu-se spre satele Turda și Mihai Bravu, altul, pornind aproximativ din același loc, orientat spre sud-vest, dispăre în jurul satului Nalbant, pentru a reapare în apropiere de satul Izvoarele (Alibeichioi), la 12 km. spre vest, de unde, traversînd valea Lozovei, pe la 2,5 km. nord-est de satul Horia, trece peste valea Taiței, și se oprește la cîteva sute de metri vest de dealul numit de localnici „Mucnea lui Găzaru”, situat la 3 km. nord-vest de Horia. Cele două șiruri de movile care unesc Valea Teliței cu Valea Taiței, făceau în vechime legătura cu principalele drumuri romane care porneau din cetățile dunărene: Aegyssus, Noviodunum, Troesmis, pentru a se îndrepta spre sud.

Unul din punctele interesante ale acestei rețele rutiere se află la

---

* Săpăturile de la Horia, 1971 au făcut obiectul unei comunicări cu același titlu și în general asemănătoare, ținute la conf. arheologică dir R.S.R. din decembrie 1971.

1. În această privință „*Tabula Imperii Romani*” (Romula — Durostorum—Tomis), Bucurest, 1969, consemnează o parte din cele mai importante descoperiri; v.p. 70, 75, 50 (Taița, Țiganca, Meidanchioi); p. 53 (Niculițel), p. 52 (Nalbant), p. 41 (Filimon Sirbu — Alibeichioi — Izvoarele) și p. 46 (Horia).

2 km. nord de comuna Horia, în colțul sud-vestic al teritoriului dintre ape și dealuri, unde la sfîrșitul secolului trecut și începutul sec. XX, erau vizibile ruinele unui castru roman²⁾.

Descoperiri fortuite mai vechi, din stînga drumului spre satul Bala-bancea, constînd în morminte plane de înhumăție, cu țigle purtînd ștampila legiunii a V-a Macedonica, ex votul închinat zeilor medicinei și farmacologiei (*Asklepios* și *Ygiei*) de către Annaeus Pulcher³⁾, ca și cercetări de suprafață efectuate pe dealurile din dreapta Taiței, susțineau ideea existenței unui castru al legiunii respective în aceste locuri.

Reluarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare în zona respectivă, ridicarea vechiului baraj cu încă trei metri înălțime și construirea unui nou canal deversor de aproximativ 250 m. lungime și 12 m. lățime, la poalele dealului numit „Mucnea lui Găzaru“, puneau problema salvării și evaluării științifice a vestigiilor arheologice ce urmau a fi distruse sau acoperite cu pămînt.

Ne-am concentrat eforturile în zona canalului deversor care trebuia să coboare de la vest spre est, urmînd pantele estice ale dealului, spintecînd în două o limbă de pămînt de forma unui promontoriu, de aproximativ 2000 m.p. pentru a se pierde în terasa Taiței printr-o uriașă pilnie unită cu riul. (fig. 2).

Din punct de vedere topografic, deversorul străbate două curbe de nivel principale, parcurgînd la vest și est pante line, unite între ele printr-o bruscă denivelare.

Promontoriul a fost investigat longitudinal, prin secțiuni paralele. Inițial a fost săpat un șanț de sondaj de 58/2 m. și apoi, consecutiv, alte 5, dintre care ultimele trei de 30/3 m. Specificăm că sistemul de săpătură ne-a fost impus, în condițiile executării canalului deversor, de către șantierul OIF-Horia, nepermițîndu-ni-se a ieși din limitele acestuia, pentru a nu-i slăbi pereții care în unele porțiuni urmau să atingă cca. 5 m. înălțime. Ritmul alert impus de săparea canalului deversor, ca și iminenta distrugere a vestigiilor, ne-au obligat la o săpătură largă pe orizontală, cu secțiuni adînci pînă la stîncă.

---

2. J. Weiss, în *Die Dobrudscha im Alterum. Historische Landschaftskunde*, Sarajevo, 1911, citîndu-l în nota 14 pe Gr. Tocilescu, Fouilles et Recherches, harta, cf. Kiepert CIL III, tab. IV, la p. 52, scrie: „...de la Lunca-vița... probabil pleca de aici un drum secundar pe valea pîrîului Taița, căci și pe cursul său au fost constatate castele lingă minăstirea Taița și la Ortachioi“ (= Horia — subl. noastră.)

V. Pîrvan, în *Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911*, A.A.R. MSI, s. II, tom. XXXIV, București 1912, referindu-se la Ortachioi (= Horia) precizează, în nota 3, la p. 504: „Există aici pînă azi ruinele vechiului castru“.

3. Vezi și R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Buc. 1938, p. 171.
3. Publicat de A. Rădulescu, *Inscripții grecești și latine din Dobrogea*, în *Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, Constanța, 1964, p. 183 nr. 3, fig. 3.

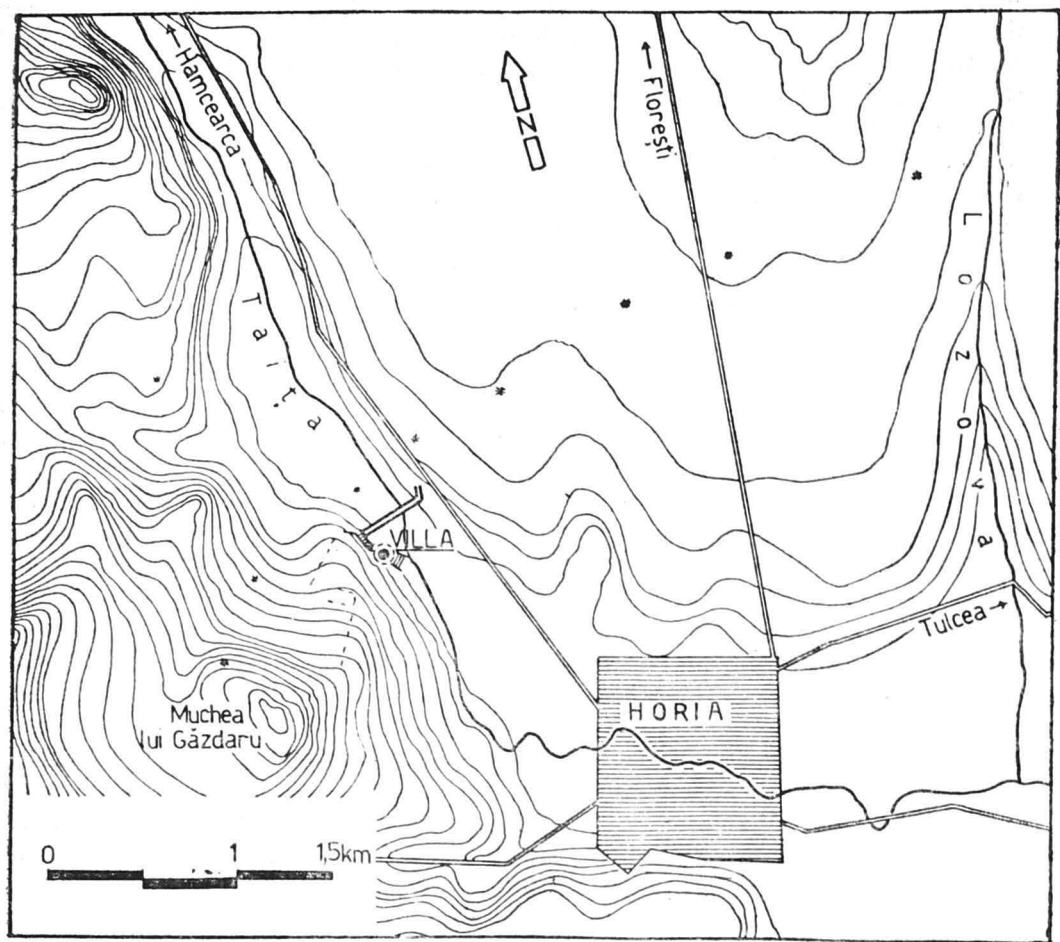

Fig. 2 Plan general de situație cu amplasamentul obiectivelor cercetate la nord-vest de Horia.

Fig. 2 — Le plan d'ensemble de l'emplacement des objectifs fouillés au nord-ouest de Horia.

În acest fel, de sub un strat gros vegetal antic, a fost scoasă la iveală o construcție civilă de epocă romană ale cărei proporții și sistem de construcție, impresionează prin precizie, trănicie și rafinament. Fără a intra în detalii, prezentate cu altă ocazie⁴⁾, vom face o descriere sumară a acestei construcții.

Surprinsă pe o suprafață de aproximativ 900 m.p. construcția de pe promontoriu are aspectul unei „villa”, cu forma regulată, ușor

4. Vezi Bulet. Monument. Istorice Nr. 4/1972: O „villa” romană la nord-vest de Horia (jud. Tulcea) — V. H. Baumann.

dreptunghiulară, orientată aprox. est-vest (fig. 1). Zidurile construite din piatră prinsă cu pământ galben, cu temelii care se adâncesc pînă la un metru șaptezeci sub nivelul de călcare, sau din cărămidă prinsă în mortar din var, au fost tencuite, iar, în unele încăperi, peste tencuiala obișnuită s-a așternut un strat de tencuială colorată în diferite nuanțe de gri, purpuriu și roșu pompeian, ultima culoare fiind dominantă. Unele ziduri interioare au păstrat urme de frescă. Un zid masiv de piatră, orientat nord-sud, împărțea în două construcția, delimitînd partea locuibilă de colonadă și grădină.

Partea locuibilă, situată la est de zidul transversal, se compunea din 9 încăperi, folosite ca vestibul, sufragerie, dormitor (cubiculum), bucătărie și patru încăperi rezervate balneum-ului, format dintr-un vestiar (*apodyterium*) și patru bazine întrebuintate probabil ca „*frigidarium*”, „*laconicum*” și „*caldarium*” (Pl. I, 2). Exceptînd una din încăperi pavată cu lespezi de calcar, pe care, după bazele de coloane găsite în apropiere l-am considerat un „*atriolum*” (Pl. I, 1) și alte două încăperi situate în colțul sud-estic al *villa-ei* a căror pardoseală, din plăci ceramice cu mortar, era distrusă, restul încăperilor aveau pardoseala realizată în „*opus signinum*” cu strat lustruit de „*cocciopesto*” deasupra.

Zona „*balneum*” ca și cea a unor camere, considerate de noi vestibul (L), dormitor (C₂) și sufragerie (C₁), despărțite prin pereți realizați în „*opus latericium*”, erau încălzite prin „*hypocaustum*”. Sistemul de încălzire a fost surprins prin secționarea „*suspensurii*” acestor încăperi (Pl. II, 3,4). De asemenea, numeroase fragmente de „*tegulae mammatae*”, cu colțari sau în formă de șa, găsite în dărămături, evidențiau sistemul de încălzire a pereților. Sub bazinul vestic al balneum-ului (B), a fost surprins în secțiune „*praefurnium*”-ul hypocaustului (Pl. II, 1).

La vest de zidul transversal era situată colonada și grădina. Cinci coloane, ale căror postamente din calcar crețacic au fost găsite „*in situ*”, se întindeau în linie dreaptă, la intervale aproximativ egale, pe 17 m. lungime (Pl. I, 4). Colonada se compunea dintr-o terasă situată spre sud, în spațiul cel mai larg dintre două coloane, dintr-un bazin spre care se cobora dinspre nord pe trei platforme, în trepte foarte line, fiecare de mărimea unei încăperi. Bazinul și cele trei încăperi în trepte se aflau sub nivelul terasei și erau tencuite în întregime în roșu și roz. Terasa era situată cu 0,60 m. deasupra nivelului camerelor de locuit. Sub încăperea de lîngă bazin se afla un cuptor (*furnus*) construit din cărămizi, al cărui rol era de a încălzi această încăpere situată chiar pe mijlocul colonadei (Pl. III, 4). Un mare număr de cărămizi, folosite la construcția acestui cuptor purtau ștampila leg. a V-a Macedonica. În fața colonadei se afla o grădiniță de formă dreptunghiulară, surprinsă stratigrafic, prin nuanțarea spre negru-brun a solului și lipsa materialelor de construcție în limitele sale.

Existența colonadei în fața grădinii evidentiază un tip de „villa”, italic, din perioada republicană, întâlnit și în sec. I e.n. la Pompei, la casa „chirurgului” și la cea a lui Sallustius⁵⁾.

Dincolo de zidul sudic al clădirii, au fost surprinse în săpătură dărămături de ziduri și substructii împreună cu fundul unui chiup și resturile a 3 vetre situate foarte aproape una de alta. Spre sud-vest, la 6 m. de zidul clădirii, pe pînă deversorului s-au găsit urmele unui cuptor ovoidal de mari proporții, iar spre sud-est resturile unei construcții (fig. 1) de a cărei utilitate nu ne-am putut da seama, în apropierea căreia exista o aglomerare de țiglă, chirpic și pietre. Presupunem că, toate acestea, avînd un caracter gospodăresc, reprezentau dependențe ale „villa”-ei de genul anexelor din partea de sud-est a clădirii; anexa P unde au fost găsite resturile unui vas de mari proporții cu fundul rotund (Pl. IV, 8) și anexa P₁ în care se găsea un puț cu ghizdul rotund construit din pietre de carieră. Cîteva fragmente dintr-o conductă ceramică de aducțiune a apei (Pl. IV, 5) găsite în apropiere, dovedește că puțul servea pentru depozitarea apei. Spre nord, anexa P₁ se învecina cu o pivniță dreptunghiulară cu pereții tencuiți și pardosiți cu „coccipesto”. Spre sud-est, pe o scară cu trepte lungi, din care au fost surprinse două, se cobora în valea Taitei (Pl. I, 3). În partea de nord a grădinii, descoperirea unor fragmente de bulgări și zgură de fier, ne îndeamnă să presupunem în acel loc existența unei fierării.

Materialul arheologic extras din zona „villa”-ei este relativ sărăcăcios dacă îl raportăm la dimensiunile și eleganța acesteia. Puternice urme de arsură în dependențele sudice ale „villa”-ei, pe terasă ca și în cubiculum, vestibul (L) și sufragerie, oseminte umane surprinse în dărămături ca și înclinarea zidurilor spre nord, stau dovadă devastării, distrugerii și incendierii acestei clădiri.

Materialul cel mai numeros de altfel, constă într-un număr mare de țigle (*tegulae*), olane (*imbrices*) de diferite tipuri, cărămizi romane (*lateres cocti*) și plăci ceramice cu modele indizate folosite la paviment (Pl. IV, 2). Multe fragmente de țigle poartă ștampila leg. a V-a Macedonica; trei a flotei dunărene (*classis Flavia Moesica*). Ceramica în mare parte este de factură romană, dar nu lipsește nici cea indigenă, de tradiție latène-getică, întâlnită surprinzător chiar pe nivelul terasei, ca în cazul unui vas-borcan, găsit, în stare fragmentară, sprijinit de postamentul coloanei (Pl. V, 12). Restul de materiale constă în cuie, scoabe și piroane de fier, fragmente de sticlă irizată, și cîteva obiecte de os și fier (Pl. V, 1-5). În colțul sud-vestic al clădirii, la baza zidului, la doi metri optzeci adîncime, a fost descoperit un fragment dintr-o conductă din plumb, folosită la canalizare (Pl. IV, 4). Trei monede de bronz romane provin din secțiunile estice (S₄ și S₆) și au fost găsite în stratul vegetal. Două sînt constan-

5. IR. Etienne, *Viața cotidiană la Pompei*, București, 1970, p. 249.

tinieni; Constantin cel Mare și respectiv Caesarul Constans (335—337, emis Antiochia), cea de-a treia provine de la Valentinian I (364—375 e.n.)⁶⁾.

Depuse în pământul cărat de ploi de pe pantele vestice, monedele constituie un indiciu de încadrare cronologică a „villa”-ei, ajutându-ne să plasăm distrugerea acesteia într-o perioadă anterioară momentului Constantin cel Mare.

La 20 de m nord de Villa sub o aglomerare de olană, țiglă și piatră, a fost descoperită o porțiune de podea din pământ bătut, cu pigment de arsură, a unei încăperi, aparținând unei dependințe. Pe una din laturile încăperii se afla o vatră care mai păstra o parte din fătuială și pe care s-a găsit o unealtă agricolă (fier de plug), iar pe latura sudică a încăperii, în dărămătura de pietre s-a găsit un prag din piatră cu o treaptă lucrată.

Pe panta puternic înclinată spre promontoriu, la 14 m spre nord-vest și la aproximativ 30 m de „villa” a fost descoperit nivelul incendiat al unei alte dependințe situate la aproximativ 1,40 m sub nivelul actual al solului. Deasupra acelei dependințe incendiate a fost ridicată mai târziu o construcție cu ziduri groase din piatră legată cu pământ. Prinse în profilul vestic al deversorului, cele două ziduri aveau aproximativ un metru grosime și erau situate la doi metri unul de celălalt, dând impresia unei întărituri. Nivelul lor ars corespunde în amonte unui nivel ars care se suprapune dependinței incendiate având între ele o lentilă de pământ galben murdar. În ultimul nivel incendiat, la 5 m. nord-est de cele două ziduri groase, a fost găsită, împreună cu multă sticlă topită o monedă de bronz de la împăratul Valens (364—378 e.n.).

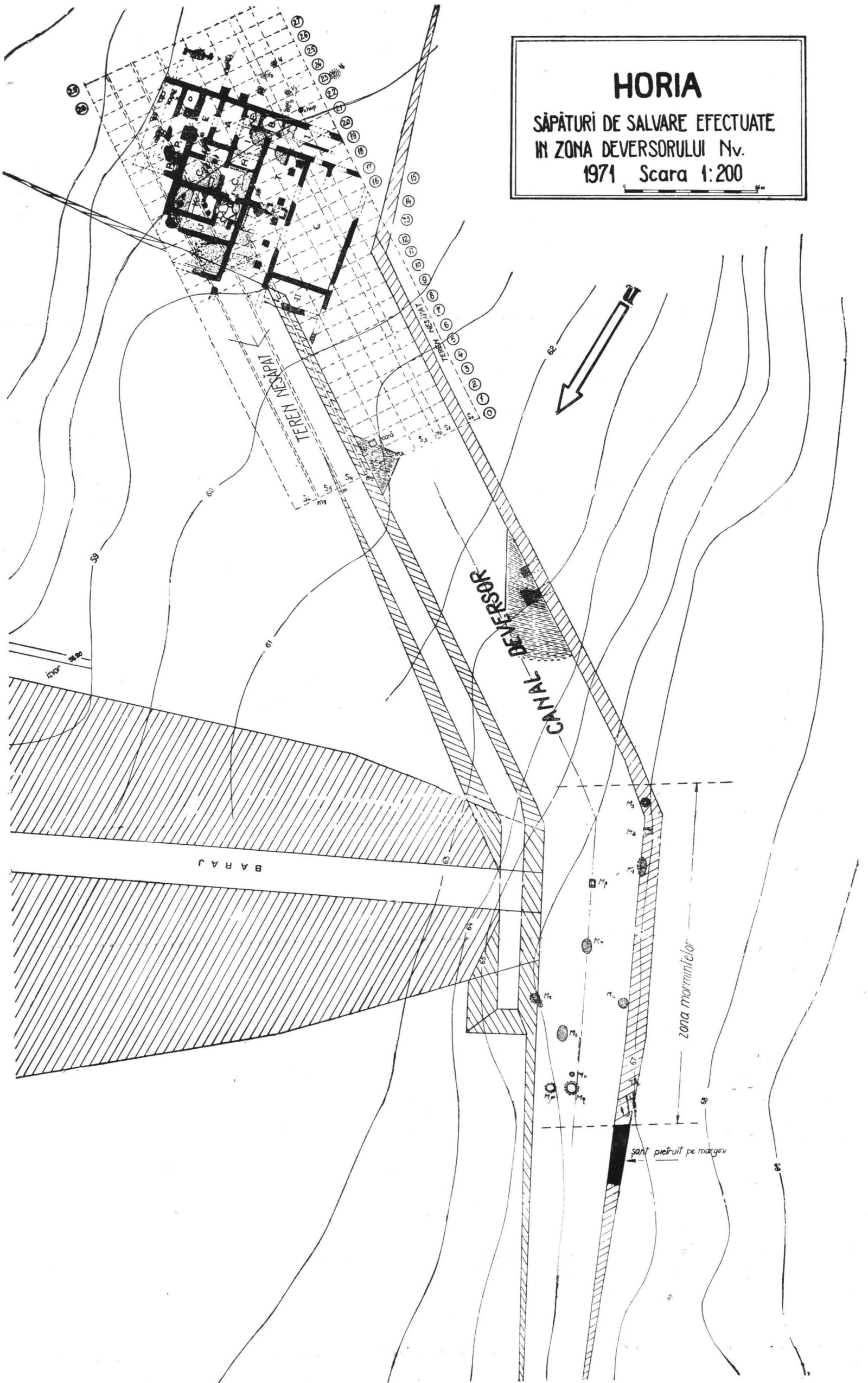
Deci, dacă în zona estică a deversorului, singurul nivel de locuire aparține „villa”-ei, situația se schimbă, începând din dreptul pantei puternic înclinate (curba de nivel 55), spre zona vestică a deversorului, unde avem de-a-face cu două nivele de locuire. Aici terenul prezintă următoarea situație stratigrafică: sub vegetal se află un strat de pământ negru — zgrunțuros, dispus neuniform, mai pregnant în partea vestică a deversorului, reprezentând stratul vegetal antic. Sub acest strat de pământ se află nivelul de locuire datat cronologic de moneda Valens și de cele trei monede din stratul vegetal al „villa”-ei, în secolul IV e.n., într-un amestec de pământ negru-cenușiu cu piatră de construcție, lutuială, arsură și pietriș. Acest nivel suprapune (indirect), în regiunea pantei, nivelul dependinței incendiate, a cărei contemporaneitate cu villa și cu încăperea în care s-a găsit fierul de plug, s-a dovedit a fi reală pe baza raporturilor stratigrafice și a tipologiei ceramicii. În zona vestică a deversorului, sub nivelul de sec. IV. e.n. se afla un strat de pământ galben-murdar, urmat de un strat masiv de

---

6. Ultimele două monede au fost determinate de Oct. Iliescu căruia îi mulțumim pentru amabilitate.

HORIA

SĂPĂTURI DE SALVARE EFECTUATE
ÎN ZONA DEVERSORULUI Nv.
1971 Scara 1:200

loess care, pe măsură ce se apropia de stîncă, își schimba culoarea spre roșu. În acest strat de pămînt galben-murdar, pe o suprafață de oca. 430 m.p. s-au găsit 10 gropi de diferite dimensiuni cu un conținut asemănător (vezi fig. 1). Socotim util să facem în continuare o scurtă descriere a acestora.

M.α — Groapa circulară de mari dimensiuni (diam. gurii = 1,20 m. ; diam. fundului = 0,80 m. ; adîncimea = 0,65 m.). Se afla la 2,20 m. adîncime față de nivelul actual al solului și la 1,20 sub nivelul antic. Materialul ceramic și osteologic recoltat din umplutura gropii este deosebit de bogat. La 0,25 m. adîncime în umplutura, s-au găsit fragmentele făcute ale unei vetre „*in situ*” distrusă, vase sparte ritual și resturi de animale, păsări și pește. O ulcică roșie de factură romană, cu fundul spart, plasată cu gura în jos pe mijlocul gropii și un vas borcan de factură getică, spart ritual, în zona gurii, plasat în marginea de vest a gropii, conțineau cîteva resturi cinerare (mici fragmente de oase calcinare) împreună cu cărbune și cenușe. Din inventarul ceramic s-au putut reîntregi 5 vase, din care 2 parțial (Pl. VI, 1-11).

M.β — Groapă mică de formă circulară (diam. = 0,60 m., adîncimea = 0,50 m.) acoperită cu o lespede de calcar (0,80 m/0,56 m.) ; se afla la 1,40 m. sub nivelul actual și la 0,80 m. sub nivelul antic. Inventar sărăcăcios constînd din fragmentele unei amfore romane, o ceașcă autohtonă, conținînd cîteva cărbuni și resturi de ovină, (Pl. VII, 18-19).

M. γ — Groapa ovală de mari dimensiuni (1,78 m./1,20m.) adîncă de 0,82 m. ; se afla situată pe axul deversorului, la 1 m. sub nivelul actual al solului. Pereții gropii — foarte duri, fără a fi arși. Din pămîntul de umplură au fost culese fragmente ceramice de factură romană și autohtonă ; bucățele de sticlă, mult cărbune, resturi de animale și puțină cenușă (Pl. VII, 20-26).

M.ε — Groapă ovală de mari dimensiuni (2,00/1,20 m), adîncă de 0,95 m. Situată la est de axul deversorului⁷⁾ se află la 0,80 m. sub nivelul actual al solului. În umplutura gropii s-a găsit o cantitate mare de cenușă și cărbuni în amestec cu oase de animale, pietre și vase sparte de factură romană și autohtonă. Peste tot în pămîntul de umplură s-au găsit oase umane slab calcinate, unele neatinse de foc (resturi de femur, vertebre, falange). Din inventarul gropii mai fac parte : un fragment de rîșniță, prelucrată din calcar organogen de Techirghiol de vîrstă sarmatică, o greutate de pescuit confecționată din cărămidă romană și o piatră de rîu de forma și mărimea unui ou de porumbel. (Pl. VI, 19-25).

M.μ — este situată spre latura estică a deversorului, la o adîncime de 0,80 m. sub nivelul actual. Groapa adîncă de 2,00 m. în formă de sac cu diametrul gurii = 1 m. și al fundului de 1,40 m. Sub un strat

7. Curba de nivel 65 trece prin axul deversorului. Spre Vest terenul prezintă o denivelare de 1 m. față de peretele vestic al deversorului.

de 0,10 m. de cenușă amestecată cu oase de porc și oaie, se află o groapă de formă tronconică căptușită pe toate laturile cu piatră locală (calcar și șist verde), în interiorul căreia pământul era amestecat cu cărbuni și cenușă. Pe fundul gropii se găseau o cantitate mare de cărbuni, arsură, împreună cu oase mari de vită și câteva resturi de oase umane insuficient calcinate, și cea mai mare parte a materialului ceramic de factură romană și autohtonă; foarte fragmentat, nu a permis decât reîntregirea unei cești de tradiție latène-getică (Pl. VII, 10-13).

M_η — Situată pe axul deversorului, la vest de M_η la 0,95 m. sub nivelul actual al solului. Groapa, adîncă de 1,40 m., prezintă aceeași formă ca M_μ diam. gurii = 1,20 m. al fundului = 1,60 m. Groapa a străbătut loessul pînă la stratul lacustru care acoperă stîncă în locul respectiv. În umplutură s-au găsit pietre, cărbuni, cenușă, oase și fragmente ceramice de factură romană și autohtonă (Pl. VII, 6-9).

M_τ — Nu a putut fi cercetată în întregime, deoarece o bună parte din groapă se afla în peretele vestic al deversorului.

Adîncimea și forma gropii amintesc de M_α (tipul de groapă mare cilindrică). Materialul recuperat constă în fragmente ceramice aparținînd unor recipiente de factură romană și oase de animale.

M_x. — Ca formă și dimensiuni este asemănătoare pînă la identitatea gropii M_β. Nu a fost însă acoperită cu lespede de piatră, iar inventarul său era mult mai bogat decît cel al gropii M_β, constînd din fragmente ceramice romane și de factură getică, oase, cenușă, cărbuni și bucățele de var stins (Pl. VII, 14-17).

M_l. — A fost surprinsă în peretele vestic al deversorului, la 1,20 m. sub nivelul actual. Nu a putut fi cercetată în întregime. Groapa pare a fi de formă ovală asemănătoare gropii M_γ. Are deschiderea maximă de 2,20 m., îngustîndu-se spre fundul situat cu 0,95 m. mai jos. Din umplutură s-au recoltat cărbuni și cenușă în cantitate mare, împreună cu fragmente ceramice aparținînd unor vase mari de provizii și unor ulcioare cu gura trilobată, caracteristice olăriei provinciale romane în sec. II—III e.n. (Pl. VII, 1-5).

M₃⁸) — Singurul mormînt cert de incinerare a fost descoperit în peretele vestic al deversorului la numai 1 m. sub nivelul actual, după efectuarea taluzului. O amforă romană (înălț. act. = 83,7 m.) de mari dimensiuni⁹), fixată în poziție verticală, a înlocuit groapa mormîntului. Gura, toartele și o parte din pereții amforei au fost sparte din antichitate. Amfora a perforat un strat de cultură antic. Gura amforei lipsind, deasupra au fost puse 2 pietre, cu dublu rol, de a înlocui capacul și de a marca mormîntul. În interiorul amforei s-a găsit un bogat material ceramic, de factură autohtonă și romană. Un castron lu-

8. Groapa M. 2. nu a putut fi cercetată, ea situîndu-se în întregime în peretele vestic al deversorului și a putut fi observată abia după taluzare.

9. Vezi G. I. Conom, Cercetări arheologice la Mangalia și Neptun, în *Pontice I*, p. 248.

crat cu mîna după un prototip roman de pateră, acoperit cu un capac lucrat cu roata, ambele arse secundar, a servit drept urnă. Plasat pe fundul amforei-mormînt, conținea mici fragmente de oase calcinate, cenușă și cărbuni. (Pl. VI, 12-18).

O caracteristică a tuturor gropilor cercelate constă în permanenta prezență a cestii getice și a fundurilor de vase, de factură romană și de tradiție latène-getică.

Cantitatea infimă de oase umane, prezența unor adevărate mormane de oase animaliere, mai ales în cazul gropilor circulare de mari dimensiuni și a celor în formă de sac, cantitatea mare de ceramică, de cele mai multe ori fragmentară, bulgării de pămînt ars și pietre, lipsa aproape totală a altor piese de inventar, ridică un mare semn de întrebare privind funcționalitatea acestor gropi — ca morminte sau ca gropi rituale¹⁰⁾. Numărul lor, deocamdată, ni se pare insuficient pentru a putea desprinde o concluzie clară în această privință.

De remarcat că, din punct de vedere tipologic, ceramica din aceste gropi este în cea mai mare parte identică celei scoase din „villa” de pe promontoriu.

Ceramica este amestecată: se întîlnesc la un loc vase și fragmente de proveniență romană cu vase și fragmente de factură și tradiție latène-getică.

După formă, calitatea pastei și decor, ceramica romană aparține secolelor II—III e.n., găsindu-și analogii în Dobrogea, în necropola daco-romană de la Enisală¹¹⁾, în cetatea¹²⁾ necropola¹³⁾. Noviodunului, la Histria¹⁴⁾ Mangalia¹⁵⁾ și în necropola de la Piatra Frecăței¹⁶⁾. În restul țării, o întîlnim în necropola de la Soporul de Cîmpie¹⁷⁾ și

---

10. D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București 1971, pp 71—73, unde autorul se referă numai la gropile cilindrice sau în formă de butoi pe care le încadrează cronologic între sec. II î.e.n. și sec. I. e.n.

11. M. Babeș, *Necropola daco-romană de la Enisala (Jud. Tulcea)*, SCIV, I, 1971, t. 22. p. 19 și urm.

12. I. Barnea și colaboratorii, *Săpăturile de salvare de la Naviodunum*, în *Materiale*, IV, 1957 p. 168, fig. 14, 2, 3.

13. Exp. Bujor și G. Simion, *Săpăturile de salvare din cimitirul roman de la Isaccea*, în *Materiale*, VII, p. 395, fig. 3, 1, 2, 4.

Exp. Bujor, Pogrebalinie obriadi v Noviodunume, în *Dacia*, N.S. IV, 1960, p. 535, fig. 4.4.

14. Em. Condurachi și colaboratori, *Șantierul arheologic Histria, Materiale*, V, 1957, p. 29 fig. 12, 1; Histria II, p. 202, pl. 99. XXXVI, 7; p. 198, pl. 99, XXX, 6; p. 208, XXIV, 7. pl. 99; 222, XXV, 1 și 3 pl. 101.

15. G. Iconomu, lucr. cit. în *Pontice*, I. p. 248, fig. 12 și p. 250.

16. Petre Aurelian, *Săpăturile de la Piatra Frecăței*, în *Materiale* VIII, 1962, p. 569, fig. 5 și 6 (sec. III. e.n.).

17. D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București 1966, p. 54; v. și în *Dacia* XIII, 1969, p. 291, 317.

Apulum¹⁸⁾, la Cristești¹⁹⁾, în așezarea romană de la Cioroiu Nou²⁰⁾ și în necropola romană de la Romula²¹⁾, în castrul de la Jidova²²⁾, în săpăturile de la Poieniști²³⁾ și în depozitul de la Holboca²⁴⁾.

Materialul ceramic de factură locală se remarcă prin cantitatea mare a vaselor lucrate cu mină dintr-o pastă zgrunțuroasă cu pietricele și nisip, prost frământată și insuficient arsă, de culoare brun-roșcată sau cafenie. Predomină tipul de vas borcan, ale cărui dimensiuni variază între vasul de provizie de mari proporții, pînă la tipul miniatural de 8—10 cm. cu tendință de îngustare și înălțare a gîtului și de lățire și îngroșare a fundului, decorat cu tradiționalul briu alveolat sau creștal pe umeri, uneori cu mici butoni circulari pe gît. Cel de-al doilea tip de vas, prezent pretutindeni îl constituie „ceașca dădică”, cu apucătoare sau fără, în aceeași manieră de prelucrare ca și vasele borcan. De remarcat atenția deosebită acordată fațetării acestei categorii ceramice. Un caz aparte îl prezintă un opaiț lucrat cu mina din aceeași pastă, într-o formă ce amintește încălțăminte groșolan modelată a unui băstinaș, reprezentind probabil o imitație locală după modele elenistice tîrzii²⁵⁾ (Pl. VI, 15). Imitații băstinașe după prototipuri romane întîlnim în cazul castronului tronconic, cu fund drept și buza răsfrîntă în afară ca și a paharului cilindric cu suprafața neregulată și cioc de scurgere, ambele lucrate cu mina, găsite în M.3 cu analogii în ceramica provincial-romană din castrul de la Jidova²⁶⁾ și din necropola de la Mangalia²⁷⁾. Relativ puțină din punct de vedere cantitativ, ceramica băstinașă lucrată la roată, imită de asemenea ceramica romană. Remarcăm de asemenea prezența în gropile din zona vestică a deversorului, a unor fragmente de fructieră, din pastă cenușie compactă și a unui fragment de cană bitronconică din aceeași pastă, cu pereții subțiri decorați în exterior cu dungi verticale lustruite (Pl. VI, 17 ; VII, 6, 7), fragmente care-și găsesc analogii în Mol-

18. D. Protase, Șantierul arheologic Alba Iulia, în *Materiale* VI, 1959, p. 400 și urm. fig. 5.

19. D. Popescu, Cercetări arheologice în Transilvania (III) — Sondajele arheologice de la Cristești, 1950, în *Materiale*, II, 1956, p. 62 și urm.

20. D. Tudor, Săpăturile arheologice de la Cioroiu Nou, *Materiale* VIII, 1962, p. 551, fig. 5 (sec. II—IV e.n.)

21. M. Babeș, Bestattungsarten im Gräberfeld von Romula, în *Dacia*, N.S. XIV, 1970, p. 193 și urm.

22. Vezi *Materiale* IX, 1970, p. 258 (Jidova) fig. 8, 5 și p. 259.

23. R. Vulpe, Săpăturile de la Poieniști din 1949 *Materiale*, I, 1953, p. 289, fig. 77.

24. S. Sanie, Depozite de amfore romane din Moldova, *SCIV* 2, 1968, t. 19, p. 347, fig. 1, 2.

25. C. Scorpan, în *Pontice*, II, 1969, p. 253 și urm. și G. Ionomu, Opaite greco-romane, Constanța 1967.

26. Idem, nota 21—22.

27. G. Ionomu în *Pontice* I, 1968, p. 248, fig. 14 și p. 250.

dova secolelor II—III e.n.²⁸⁾ la Poiana-Dulcești, Siliște²⁹⁾, Văleni³⁰⁾ și Țifești³¹⁾, iar în nordul Dobrogei, în descoperirile întâmplătoare, mai vechi, de la Caraibil și Horia³²⁾. Aceste descoperiri readuc în discuție prezența dacilor liberi la Horia, fără însă a putea confirma ipoteza unor infiltrări carpice în teritoriul rural³³⁾, până în momentul cercetării așezării rurale din apropiere.³⁴⁾

Raritatea acestui material ceramic și descoperirea lui numai în zona numită de noi „necropolă”, ar indica mai degrabă o răspândire a unor forme ceramice apropiate de cele tradițional-getice, într-un mediu băștinaș pe cale de romanizare.

Anticipând rezultatele altor cercetări, considerăm însă posibilă istoricește o prezență carpică în aceste locuri numai de la mijlocul secolului al III-lea, ori se pare că, materialul roman din primul nivel de la Horia nu depășește această limită. Ceramica autohtonă se încadrează, ca și ceramica romană în sec. II—III e.n. găsindu-și cele mai sigure analogii în necropolele daco-romane de la Enisala³⁵⁾ și Soporul de Cîmpie³⁶⁾. Ceramica autohtonă lucrată cu mîna și la roată a fost găsită la un loc cu cea de proveniență romană, ceea ce dovedește contemporaneitatea întrebuințării lor într-o vreme cînd ceramica romană se găsea pretutindeni din abundență. Cu regretul de a nu o putea raporta la castrele și așezările din Dobrogea, rămase necercetate, amintim că această categorie ceramică o întîlnim în nivelele secolelor II—III e.n., la Histria³⁷⁾ și Dinogetia³⁸⁾, în toate castrele romane de pe teritoriul Daciei: Brețcu³⁹⁾, Mehadia⁴⁰⁾, Gilău⁴¹⁾, Bumbesti⁴²⁾, Orheiul Bis-

---

28. Gh. Bichir, *La civilisation des Carpes*, în *Dacia* N.S. XI, 1967, p. 194, fig. 9, 10, 11.

29. *Ibidem*.

30. V. Ursachi, Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman, în *Carpica*, I, 1968, p. 119 și 121 fig. 6.

31. Seb. Morintz și N. Hartuch, Săpăturile de la Țifești, *Materiale* VIII, 1962, p. 524, fig. 3, 3.

32. C. Scorpan, Contribuții arheologice la problemele etnice ale Dobrogei antice, în *Pontica*, I, 1968, pp. 345—351.

33. Vezi în această privință și ipoteza Mariei Comșa în *Pontica* V/1972.

34. Cercetările de suprafață au evidențiat la 1 km. nord de Horia, pe malul stîng al Taiței, de-a lungul drumului care duce la Balabanca, o întinsă așezare rurală, foarte probabil daco-romană.

35. M. Babeș, Necropola daco-romană de la Enisala, în *op. cit.*, p. 19 și urm.

36. D. Protase, Problema continuității..., p. 53—55, fig. 19, 20, 21.

37. Cf. C. Scorpan, *Pontica*, 3, 1970, p. 142 și p. 150.

38. I. Barnea, în *SCIV* 1—2, 1953, pp. 263—267; Gh. Ștefan, I. Barnea și B. Mitrea, Șantierul arheologic Garvăn, în *Materiale* IV, 1957, p. 200 și 203 fig. 8.

39. C. Daicoviciu, Anuarul Institutului de studii clasice, Cluj Sibiu (AISC), III, 1941 și Șantierul arheologic Sf. Gheorghe — Brețcu 1950, în *SCIV* I, 1951, p. 293.

40. M. Macrea, Les daces a l'époque romaine, în *Dacia* I, 1957, p. 206.

41. M. Rusu, în *Materiale*, II, 1956, pp. 687, 703 și M. Macrea, M. Rusu și I. Winkler, în *Materiale* V, 1959, pp. 453—458.

42. G. Florescu și colaboratori, în *Materiale* IV 1957, pp. 110—111.

tritei⁴³), etc., în așezările romane de la Potaissa⁴⁴, Napoca⁴⁵ și în cele de la Romula⁴⁶ și Sucidava⁴⁷), ca să dăm numai câteva exemple.

Această categorie ceramică, unitară de-a lungul întregului deversor, făcându-și prezența simțită pretutindeni, atestă elementul local în așezarea de la poalele „Muciei lui Găzaru”.

Prezența ceramicii autohtone în interiorul construcțiilor romane presupune existența unor raporturi strânse între băștinași și unitățile militare, pe de o parte, între băștinași și populația romanizată a *Cana-bae-lor*, pe de altă parte, a căror natură, în stadiul actual al cercetării, nu poate încă fi pe deplin definită. Menținerea olăriei dacice într-o așezare situată la doi pași de un castru roman și la numai câțiva kilometri de marea cetate a Troesmis-lui, ridică probleme de care trebuie să ținem seama în cercetarea romanizării acestor locuri⁴⁸).

Revenind la situația stratigrafică din zona deversorului, putem concluda că, gropile „mortuare”, situate sub nivelul secolului al IV-lea e.n., corespund nivelului „villa”-ei cu care sînt în cea mai mare parte contemporane. Li s-a suprapus un nivel de locuire, cel mai devreme la sfîrșitul sec. III e.n. Acestui nivel de locuire îi corespunde, la extremitatea vestică a deversorului, spre nord-vest un șant de apărare pietruit, cu o deschidere de 7 metri și cu bermă de piatră spre interior (fig. 1).

Descoperirea unui număr mare de țigle și cărămizi șampilate cu ștampila: *LEG. V. MC.*, *LEG. V. Λ A C* și *LEG. V MA*, ca și caracterul literelor imprimate (Pl. VIII, 1-11) ridică problema a cel puțin, două cărămidării (*figlinae*) aparținînd unor unități ale leg. a V-a Macedonica, staționate la Horia. Cărămizi și țigle șampilate în genul celor de la Horia nu se întîlnesc decît în așezări aflate în apropierea unor garnizoane romane, în cazul nostru — vexilații ale Leg. a V-a Macedonica. Or, această legiune a fost transferată de la Oescus la Troesmis

---

43. D. Protase, Olăria dacică în castrul roman de la Orheiul Bistriței, în *Probleme de muzeografie*, Cluj, 1960, pp. 188—194, v și M. Macrea, D. Protase, Șt. Dănilă, Castrul roman de la Orheiul Bistriței, în *SCIV I*, 1967, t. 18, pp. 116—118, fig. 6. Pentru ceramica dacică din castrarele romane și semnificația ei istorică, v. M. Macrea, în *Dacia*, N.S. I, 1957 p. 206, 218 (harta) și D. Protase, în *Revue Romaine d'Histoire*, III, 2, 1964, pp. 196—200 și Problema continuității..., Buc. 1966.

44. I. H. Crișan, în Studii și cercetări științifice (SCS), Cluj, VI, 3—4, 1955, p. 146, nr. 80 bis.

45. D. Protase, La permanence des Daces en Dacia romaine, *Op. cit.*, p. 198.

46. V. D. Tudor, Orașe, țiguri și sale în *Dacia romană*, București, 1968, p. 351.

47. D. Tudor, Sucidava VII, Săpăturile arheologice de la Celei, în *Materiale IX*, 1970, p. 284 (Săpăturile din anul 1961) și p. 290, (Săpăturile din anul 1965).

48. În această privință a se vedea lucrarea de sinteză a cercetătorului constănțean C. Scorpan, Aspecte ale continuității și romanizării băștinașilor din Dobrogea, în lumina recentelor cercetări, din *Pontica* 3, 1970, Constanța, p. 170 și urm.

în primul deceniu al sec. II e.n.⁴⁹⁾, unde va rămâne pînă în anul 167 e.n.⁵⁰⁾, iar Horia se afla în teritoriul Troesmisului, la 20 km. de această cetate. Desigur, că existența unui castru la Horia, chiar în stadiul actual, numai poate fi pusă la îndoială. Urmele sale, în prezent foarte puțin vizibile⁵¹⁾ se află pe platforma înaltă de sub „Mucnea lui Găzaru”, loc foarte indicat pentru o fortificație ridicată cu scopul de a controla Valea Taiței și drumurile care se întretaiau în antichitate, ca și acum, în apropierea Horiei.

Pornind chiar și numai de la această ipoteză, *villa* de la Horia nu apare ca o prezență izolată. Ea nu este o „*villa rustica*”, aspectul său fiind mai mult orășenesc, și nici nu putea fi un „*praetorium*”⁵²⁾, deoarece diferă de ceea ce cunoaștem în legătură cu aceste construcții. Poziția și întinderea sa ca și lipsa unor fortificații în terasa Taiței ne îndeamnă s-o considerăm mai mult o „*villa*” de tip urbano-rustic. Colanada și grădinița sa sînt orientate spre vest, spre dealuri, spre interiorul unei așezări civile, dezvoltată la poalele castrului. Sistemul de construcție al „*villa*”-ei repartizarea încăperilor din interior, rafinamentul amenajărilor, evidențiază gustul orășanului. Resturile celor două dependințe incendiate, surprinse în apropierea „*villa*”-ei, aparținînd stratigrafic aceluiași nivel, vin în sprijinul celor formulate mai sus. Existența unui castru situat spre vest, pe înălțimile din apropiere, putea începe cel mai devreme în timpul împăratului Hadrian, cînd a fost reorganizat sistemul de apărare a *limes*-lui⁵³⁾, și s-au ridicat o seamă de fortificații în teritoriul marilor cetăți, în scopul asigurării liniilor strategico-comerciale și al unei apărări mai eficace a teritoriului în caz de nevoie. O așezare civilă, situată la intersecția unor importante drumuri din rețeaua rutieră romană, a continuat să se dezvolte și după transferarea în 167 e.n. în Dacia, a Legiunii a V-a Macedonica, fapt atestat de inscripția lui Annaeus Pulcher⁵⁴⁾. Acest monument, descoperit într-un loc deschis, situat în afara înălțimilor dinspre vest unde bănuim că se afla castrul, trebuie să fi fost depus în apropierea unui templu care, în cazul de față, nu se putea afla decît într-o așezare civilă. În lectura inscripției, între cuvintele Pulcher și leg(ionis), între două semne de punctuație, apare litera V⁵⁵⁾. De aceea, considerăm mai indicat să citim veteranus în loc de centurio, cum propu-

49. R. Vulpe, *Din Istoria Dobrogei*, vol II, Buc. 1968, p. 96.

50. *Ibidem*, p. 157.

51. Cu ocazia unei periegeze făcute în luna august 1972, am observat o urmă a zidului de incintă.

52. Așa cum presupunea Radu Florescu la Conferința Arheologilor din R.S.R., din 1971.

53. R. Vulpe, *op. cit.*, p. 138.

54. Vezi V. H. Baumann, în lucr. cit. din Bulet. Monument. Ist., 4/1972, nota 10.

55. A. Rădulescu, în *Noi Monumente epigrafice din Scythia Minor*, la p. 183, fig. 3, r. 2.

nea editorul⁵⁶⁾. În acest caz am avea de-a face cu un veteran al legiunii a V-a Macedonica care după efectuarea stagiului militar a rămas la Horia. Considerăm de asemenea, că ductul literelor, lipsa prenumelui (Pulcher fiind un cognomen), prescurtările din r_2 și ligatura T+R din r_3 , împing datarea monumentului spre sfârșitul sec. II e.n.

În stadiul actual al cercetării, presupunem o distrugere a așezării civile de la Horia, pe la mijlocul sec. III e.n., o refacere a ei la sfârșitul sec. III și începutul sec. IV e.n. când se deplasează spre vest, sau se restringe spațial, întărindu-se cu șanț de apărare. Ea continuă să se dezvolte până la sfârșitul sec. al IV-lea e.n., fiind distrusă probabil cu ocazia mării deplasări a vizigoților spre sud, din timpul momentului Valens.

Rămâne ca viitoarele săpături arheologice din zona de nord a comunei Horia să aducă la lumină noi mărturii care să completeze datele de mai sus, pe care le socotim doar puncte de reper în cercetarea acestor locuri atât de intens populate în vechime.

CONSIDÉRATIONS HISTORIQUES À LA LUMIÈRE DES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE HORIA (DÉPT DE TULCEA)

— résumé —

VICTOR HEINRICH BAUMANN

Les fouilles archéologiques effectuées dans la zone nord-ouest de la commune Horia (dépt de Tulcea) au printemps de l'année 1971 ont été directement déterminées par les travaux d'amélioration foncière. Une intervention immédiate s'est imposée afin de récupérer des vestiges historiques menacés d'être enterrés, sinon complètement détruits par lesdits travaux.

Quelques découvertes fortuites antérieures (des tuiles marquées du sigle de la *leg. V Macedonica* et un *ex voto* dédié aux dieux de la santé) tendaient à suggérer la présence d'un ancien camp romain dans la zone respective. Or, les fouilles archéologiques de 1971 ont localisé sur la rive droite du ruisseau Taița deux niveaux d'habitat romain couvrant une superficie longue d'environ 190 m des versants orientaux de la colline dite „Muchea lui Găzaru”.

Une très belle villa de type italique appartient au premier niveau — daté à l'appui des données stratigraphiques et typologiques des IIe — IIIe siècles de n.è. En plus de la villa — impressionnante par la Solidité et le raffinement de sa construction — on a relevé aux alentours les restes de habitations incendiées et plusieurs fosses funéraires dont la céramique correspond à la période envisagée. La villa et les autres habitations étaient bâties sur une langue de terre qui allait se perdre dans la terrasse du Taița. Quantité de restes calcinés, ossements humains gisant sous des décombres amoncelés, des pans de mur inclinés témoignaient des ravages subis par ces constructions détruites et incendiées.

---

56. A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 184.

La position de la *villa* du côté des éminences qui se dressent à l'ouest, la grande quantité de tuiles et de briques au sigle de la *leg. V Macedonica* ayant servi comme matériel de construction attestent la présence d'une agglomération civile (*canabae*). Elle devait être bâtie dans le voisinage d'un camp de la légion V *Macedonica*.

Vers la fin du IIIe et le commencement du IVe siècle de n.è., un deuxième niveau devait superposer le premier. Celui-ci a été daté — grâce à la présence de monnaies de Constantin le Grand, le Césare Constance, Valentinien I et Valens — de la période comprise entre le début du règne de Constantin le Grand et la fin du règne de l'empereur Valens. Ce niveau est illustré par les restes de deux murs épais de pierre et un fossé de défense à l'ouverture large de 7 m, avec une berme de pierre. Ce niveau aussi a été calciné et c'est dans la couche de cendres que fut trouvée la monnaie de Valens qui indique comme moment de l'anéantissement de l'agglomération de Horia celui du grand mouvement des Wisigoths vers le sud, à la fin du IVe siècle de n.è.

L'auteur estime que les récentes investigations archéologiques de Horia ont posé les jalons d'une recherche dans une zone au peuplement d'une densité toute particulière à l'époque antique.

PLANŞA I

Fig. 1

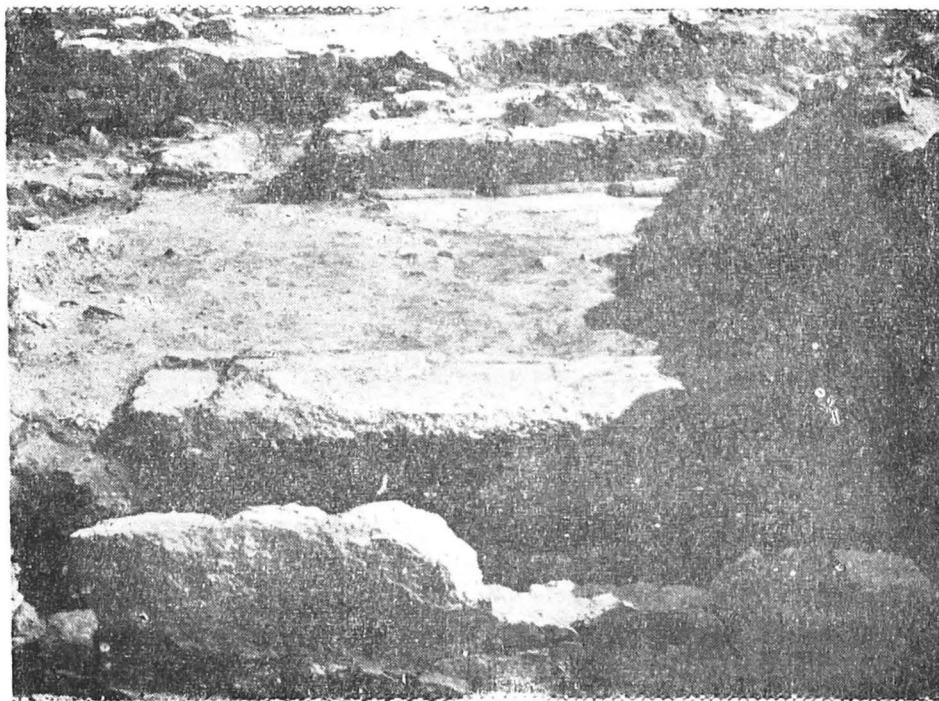

Fig. 2

Fig. 3

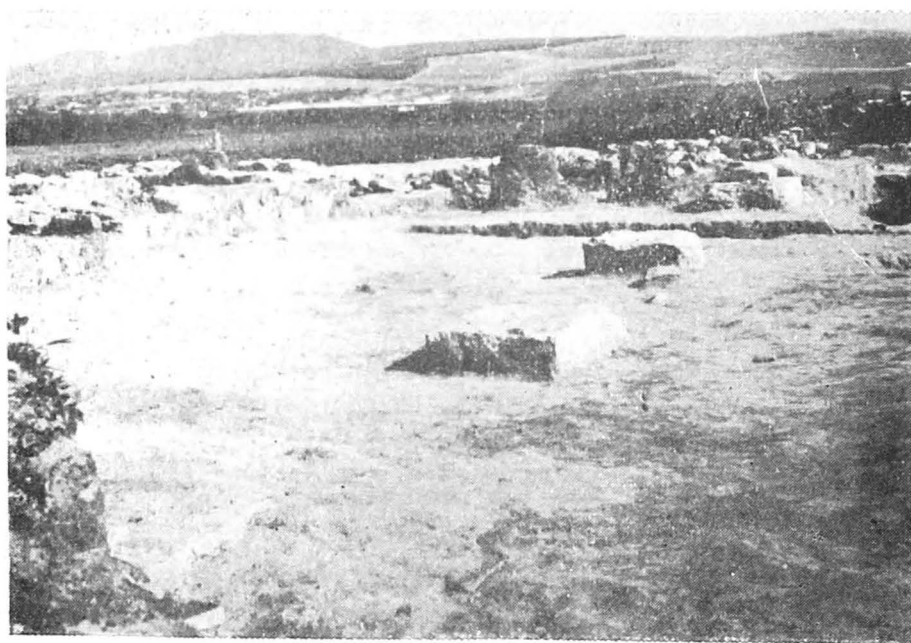

Fig. 4

PLANŞA II

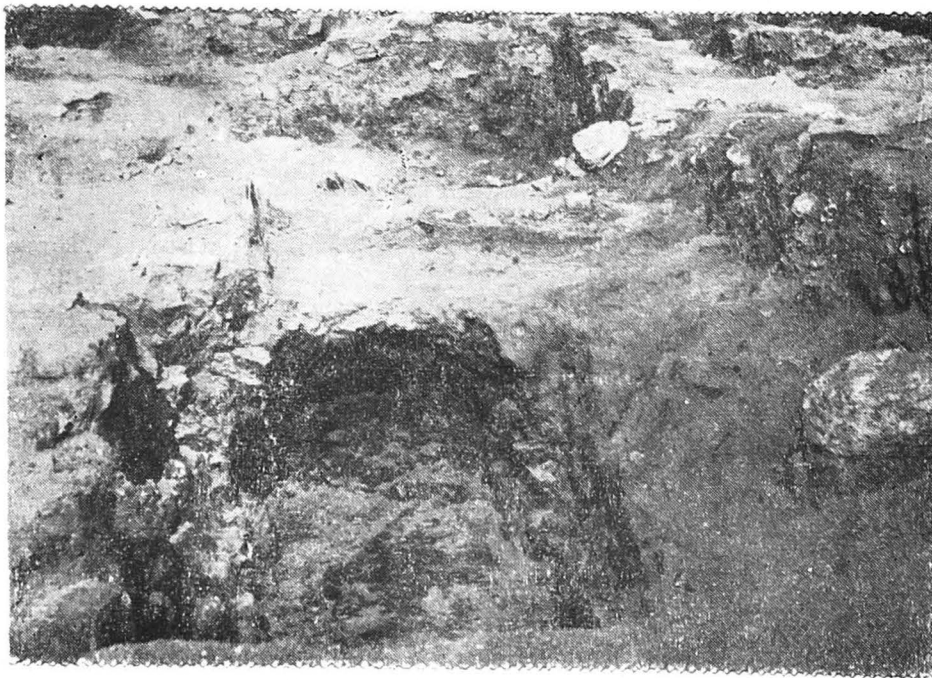

Fig. 1

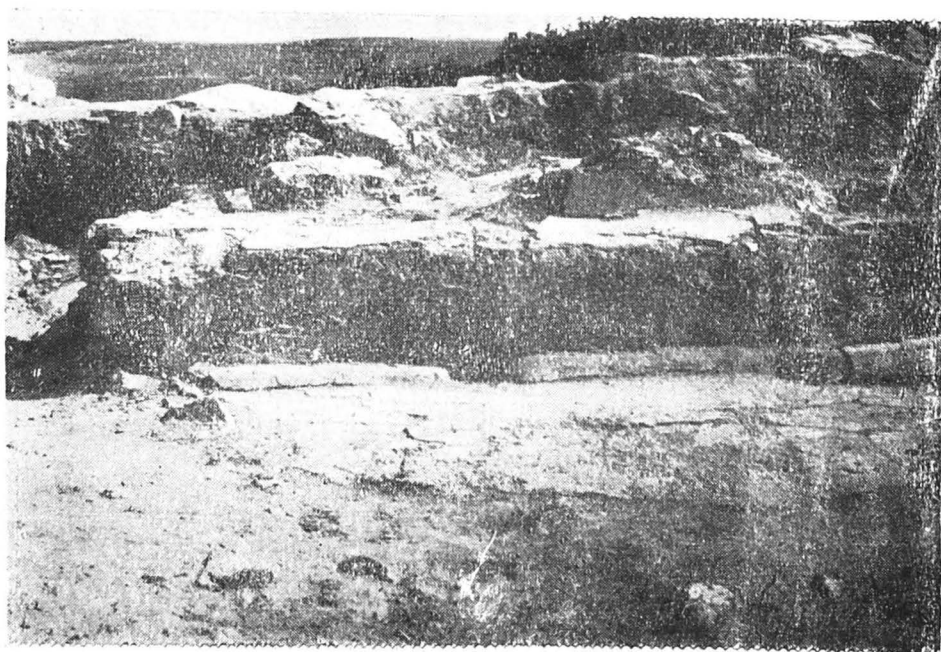

Fig. 2

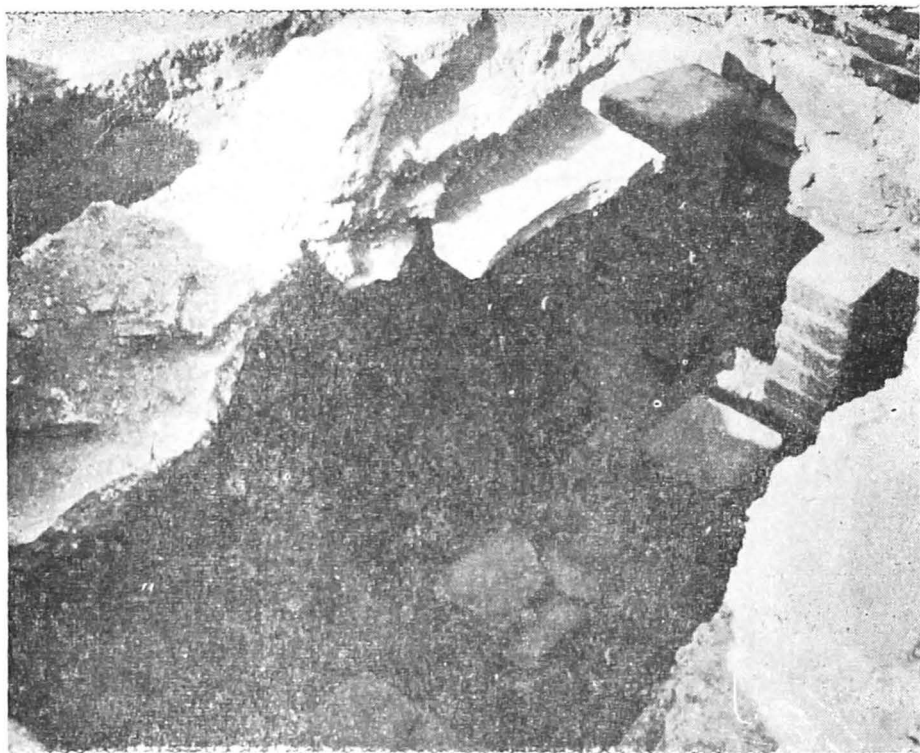

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 1

Fig. 2

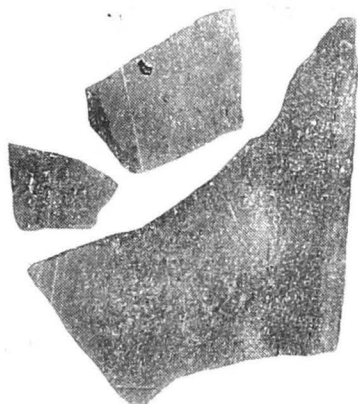

Fig. 3

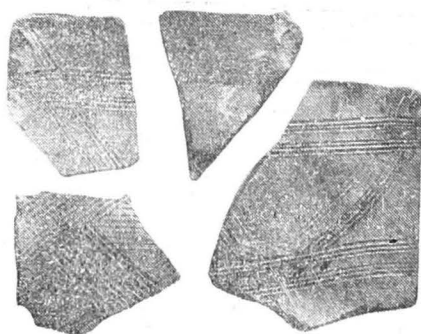

Fig. 4

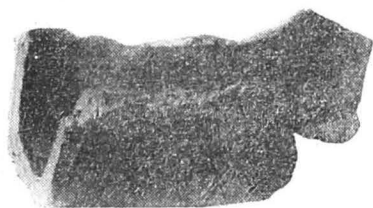
PLANȘA IV

1

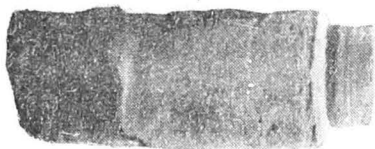
2

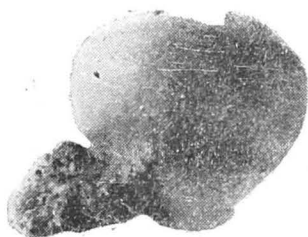
3

4

5

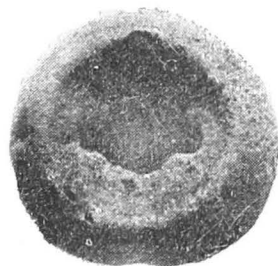
6

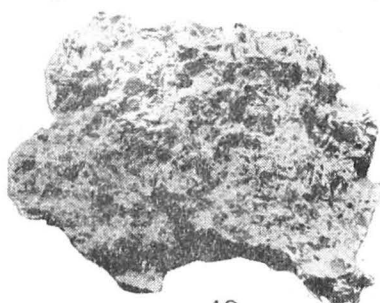
7

8

9

10

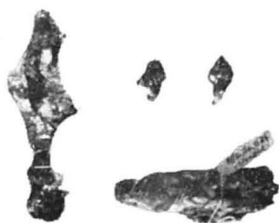
PLANȘA V

1

2

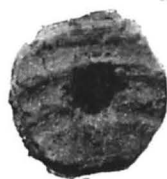
3

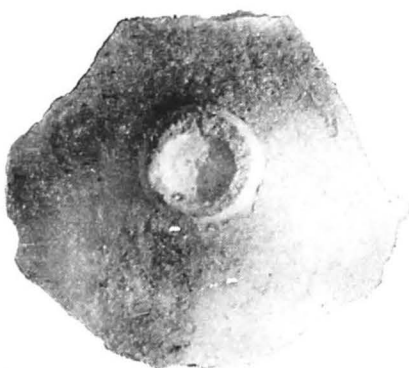
4

5

6

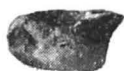
7

8

9

10

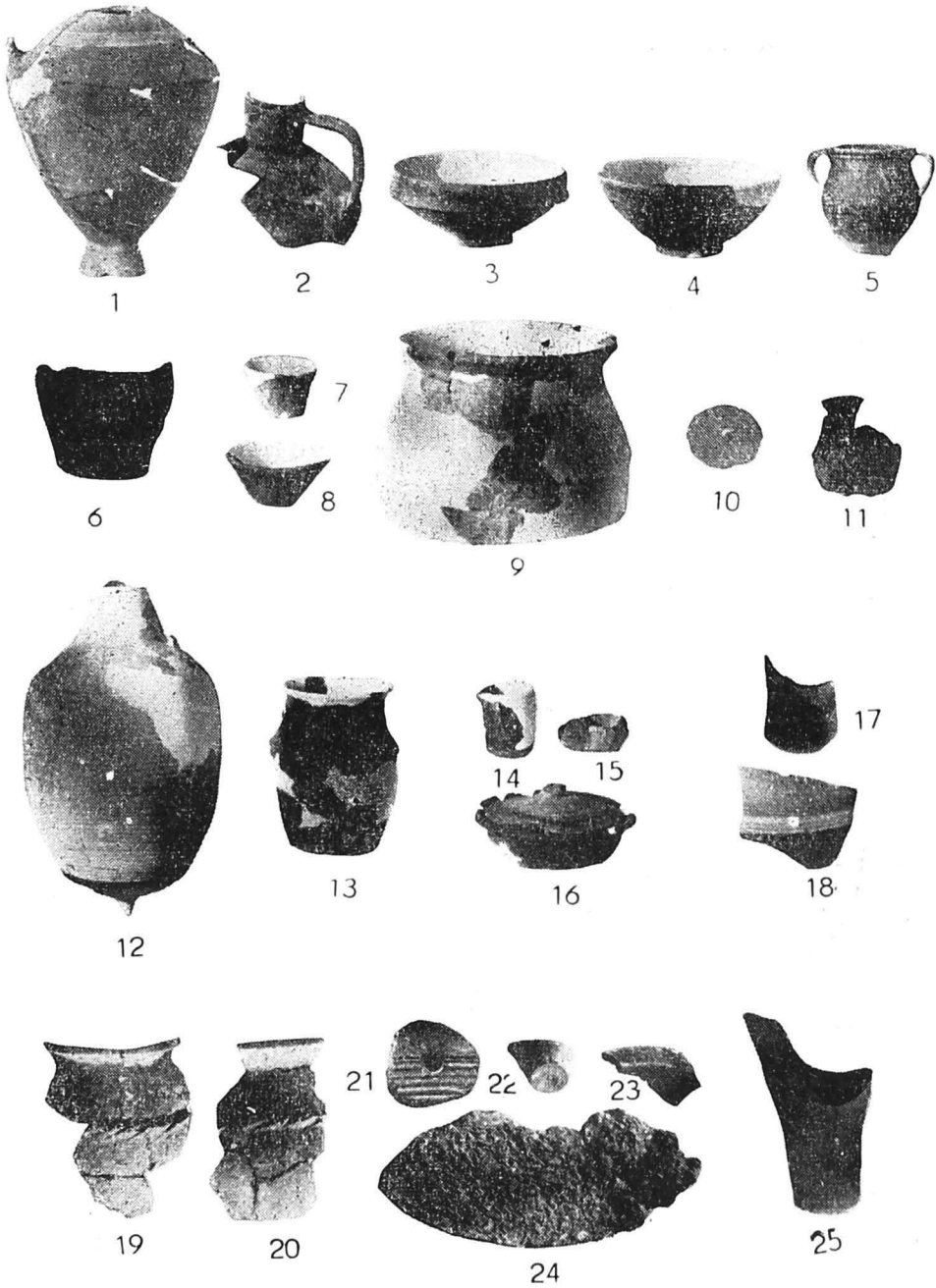

11

12

PLANŞA VI

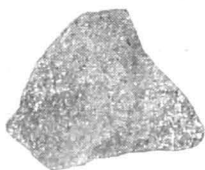
PLANȘA VII

1

2

3

4

5

7

9

10

12

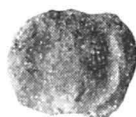
6

8

11

13

14

15

18

16

17

19

20

23

24

25

26

21

22

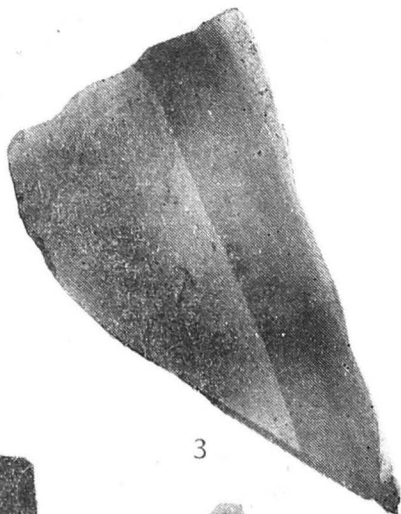
PLANȘA VIII

1

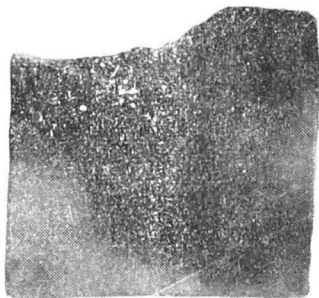
2

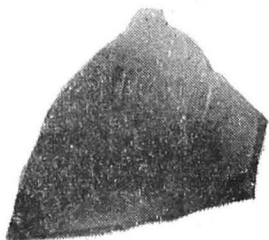
3

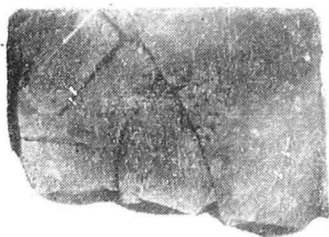
4

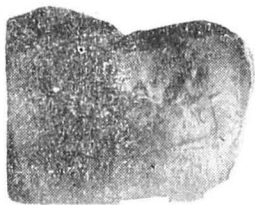
5

6

7

8

9

10

11

LISTA FIGURILOR

- Pl. I 1. Vedere parțială asupra părții locuibile a „villei” de la Horia (K₁, K₂, C₁, C₂, L, A);
2. Zona „*balneum*”;
Întrarea de sud-est, resturile scării;
4. Vedere asupra colonadei cu postamente „*in situ*”;
- Pl. II 1. Vedere cu „*praeurnium*” distrus al hypocaustului, situat sub bazinele B;
2. Zona „*balneum*” — detaliu cu orificiu de scurgere;
3, 4. Secțiuni prin „*hypocaustum*”.
- Pl. III 1. Detaliu asupra sistemului de tencuire a zidurilor interioare;
2. Zid interior construit în „*opus latericium*” cu fragmente de frescă.
3. Pardoseală tencuită în zona colonadei;
4. Cuptor descoperit în zona colonadei, construit din cărămizi ștampilate.
- Pl. IV Materiale romane de construcție și obiecte de uz casnic descoperite în interiorul „villei” de la Horia.
- Pl. V Obiecte de os, fier și ceramică, descoperite în interiorul villae-i de la Horia.
- Pl. VI Obiecte descoperite în gropile „*mortuare*” din zona „*deversor-vest*” (M₁ = 1—11; M₂ = 12—18; M₃ = 19—25).
- Pl. VII Obiecte descoperite în gropile „*mortuare*” din zona „*deversor-vest*” (M₁ = 1—5; M₂ = 6—9; M₃ = 10—13; M₄ = 14—17; M₅ = 18—19; M₆ = 20—26).
- Pl. VIII Tegule și cărămizi romane purtând ștampila *Leg. a V-a Macedonica*.

- Pl. I - 1. Vue partielle de la portion habitable de la villa de Horia (K₁, K₂, C₁, C₂, L, A), 2. la zone *balneum*; 3. l'entrée du sud-est, avec les restes de l'escalier; 4. vue de la colonnade avec les bases *in situ*.
- Pl. II - 1. Vue du *praeurnium* détruit de l'hypocauste, situé sous le bassin B;
2. la zone du *balneum* — d'étail de l'orifice d'égout; 3, 4. sections à travers l'hypocauste
- Pl. III - 1. Détail mettant en lumière la technique du crépis des intérieurs; 2. mur intérieur à l'appareil en *opus latericium*, avec des fragments de fresque; 3. plancher crepis dans la zone de la colonnade; 4. four mis au jour dans la zone de la colonnade, fait de briques estampillées.
- Pl. IV - Matériaux de construction romains et objets d'usage ménager trouvés à l'intérieur de la villa de Horia.
- Pl. V - Objets découverts dans les fosses „*funéraires*” de la zone de l'égout-la villa de Horia.
- Pl. VI - Objets confectionnés en os, fer ou céramique trouvés à l'intérieur de ouest” (M₁ = 1—11; M₂ = 12—18; M₃ = 19—25).
- Pl. VII - Objets découverts dans les fosses „*funéraires*” de la zone „égout-ouest” (M₁ = 1—5; M₂ = 6—9; M₃ = 10—13; M₄ = 14—17; M₅ = 18—19; M₆ = 20—26).
- Pl. VIII - Tuiles et briques romaines au sigle de la *Leg. V Macedonica*.